

Srednjoškolci u protestu u Srbiji: njihova perspektiva

Perspektiva srednjoškolaca kao branitelja ljudskih prava: Učešće u građanskim protestima za demokratske vrednosti i vladavinu prava u Srbiji, 2024–2025.

[Pripremljeno tokom avgusta i septembra 2025.]

Grupa dece i mladih branitelja ljudskih prava
Smiljana Frick
Saša Stefanović

Mreža organizacija za decu Srbije MODS

MODS, 2025

www.zadecu.org

office@zadecu.org

Perspektiva srednjoškolaca kao branitelja ljudskih prava: Učešće u građanskim protestima za demokratske vrednosti i vladavinu prava u Srbiji, 2024–2025.

Uvod.....	5
Građanski protesti za demokratske vrednosti i vladavinu prava u Srbiji 2024–2025.....	5
Proces rada na izveštaju.....	6
Učešće srednjoškolaca u mirnim protestima u Srbiji.....	6
Blokade srednjih škola.....	7
Značaj plenuma.....	9
Učešće učenika mlađih razreda u blokadi škole.....	9
Poruke nosilaca političke moći.....	10
Lekcije iz blokade: Lični razvoj učenika.....	11
Lekcije iz blokade: Osnaživanje škole.....	11
Mirne demonstracije.....	12
Mirne demonstracije srednjoškolaca.....	12
Učestvovanje u mirnim studentskim i građanskim demonstracijama.....	12
Medijska blokada i marginalizacija.....	16
Deca i mladi branitelji ljudskih prava.....	17
Prava dece i mladih branitelja i obaveze države.....	17
Povrede prava deteta u kontekstu tekućeg mirnog protesta.....	17
Preporuke.....	23
Literatura.....	24

„Važno je da svi istrajemo i nastavimo da pumpamo dok ne steknemo slobodu!!!“
(Maturantkinja 2, veći grad)

Uvod

Ovaj izveštaj je nastao u saradnji grupe srednjoškolaca i stručnjaka za dečija prava u sklopu priprema za sastanak sa **Specijalnom izveštiteljkom Ujedinjenih nacija za branitelje ljudskih prava**.

Stavovi i glasovi srednjoškolaca su često nailazili (i dalje nailaze) na osudu, neodobravanje ili zanemarivanje i odbacivanje od strane nosilaca političke moći i medija. Uprkos tome, deca i mladi, srednjoškolci, kao aktivni učesnici i nosioci građanskih i političkih prava u ovom periodu izražene društvene krize pokazali su da razumeju i prepoznaju uzroke i promene u društvu i svojim zajednicama. Imajući sve ovo u vidu, pripremljen je izveštaj koji je u svom najvećem delu posvećen njihovoj perspektivi o učešću u građanskom protestu u Srbiji za demokratske vrednosti i vladavinu prava, kako bi iskustva i razmišljanja srednjoškolaca dobila svoj prostor i zasluženu pažnju.

Drugi deo dokumenta daje sažet pregled prava dece i mladih branitelja ljudskih prava uz dokumentovanje njihovih kršenja na osnovu svedočenja i drugih izvora. Taj deo se može koristiti u pozivanju nadležnih institucija na odgovornost putem mehanizama UN-a za ljudska prava u cilju unapređivanja ostvarivanja prava deteta u Srbiji.

Verujemo da ovaj izveštaj sa svedočanstvima dece i mladih predstavlja vredan resurs za bolje razumevanje načina na koji deca i mladi ostvaruju i zagovaraju svoja građanska i politička prava i slobode.

Video poziv kojim je Specijalna izveštiteljka pozvala decu i mlade branitelje iz Srbije na sastanak, kao i njen blog u kojem je objavila osvrt na taj sastanak, dostupni su preko linka ka video pozivu: [ovde](#); linkovi ka blogu: original na engleskom [ovde](#), i verzija na srpskom: [ovde](#). Više o radu Specijalne izveštiteljke možete pronaći preko sledećeg [linka](#).

Želimo da se zahvalimo svima koji su učestvovali u ovom procesu, a posebno srednjoškolcima čija iskustva, mišljenja i brige čine srž ovog dokumenta.

Građanski protesti za demokratske vrednosti i vladavinu prava u Srbiji 2024–2025

Prvog dana novembra 2024. godine, srušila se nadstrešnica renovirane železničke stanice u Novom Sadu, usmrтивši 16 ljudi. Ovaj tragičan događaj izazvao je snažnu reakciju javnosti koja korupciju, netransparentnost i nemar u vezi sa rekonstrukcijom železničke stanice vidi kao uzroke tragedije koja je odnela ljudske živote. Odajući poštu poginulim ispod nadstrešnice i zahtevajući transparentnu istragu, građani i studenti su započeli svakodnevne mirne proteste u tišini za nastradale. Tokom ovog vida protesta, građani i studenti su bili izloženi nasilju, verbalnim i fizičkim napadima u koje su bili uključeni i predstavnici vlasti. Nažalost, napadi na građane i studente ostali su bez adekvatnog odgovora institucija što je

dovelo do blokada univerziteta širom zemlje i studentskih zahteva za pravdu za žrtve i odgovornost za nasilje. Vremenom je ovo preraslo u najveće građanske proteste u istoriji Srbije.

Srednjoškolci širom Srbije su bili među prvim grupama koje su podržale studente, organizujući mirne akcije pokazujući se kao branitelji demokratije i ljudskih prava. Međutim, njihov miran aktivizam nije naišao na adekvatno razumevanje, zaštitu i podršku institucija.

Nedavni izveštaj o mladima i protestima (Teixeira, 2024) navodi da učešće dece i mladih u protestima i društvenim pokretima doprinosi njihovoj inkluzivnosti, mirnom karakteru, ali i delotvornosti, tj. trajnijim pozitivnim promenama. Uprkos tome, deca i mladi često nemaju jednake koristi od rezultata kojima doprinose, jer su isključeni iz procesa donošenja odluka.

U fokusu ovog izveštaja su iskustva srednjoškolaca u Srbiji tokom učešća u protestima koji traju neprekidno od novembra 2024. godine. Cilj je da se prikaže njihov doprinos, problemi sa kojima se suočavaju i da se afirmiše pravo da se njihov glas čuje i uvaži u društvenim i političkim odlukama na svim nivoima: lokalnom, nacionalnom i međunarodnom.

Proces rada na izveštaju

Pripremljen je upitnik koji je sadržao prilagođena standardna pitanja Specijalne izvestiteljke UN-a za branitelje ljudskih prava, fokusiran na mlade i kontekst masovnih građanskih protesta u Srbiji. Upitnik na engleskom se može pronaći [ovde](#). Šestoro mladih branitelja, jedan dečak (18 godina) i pet devojčica (od 17 do 18 godina) iz različitih gradova anonimno je odgovorilo na upitnik, deleći svoja i iskustva vršnjaka. Pored toga, učestvovali su i u individualnim intervjuima, što je omogućilo prostor za samorefleksiju i produbljivanje određenih tema. Njihova svedočenja su anonimizirana radi zaštite identiteta. Kontekstualne oznake uz svedočanstva mladih branitelja oslikavaju njihov obrazovni status tokom perioda školskih blokada. Prvi nacrt izveštaja je podeljen celoj grupi, a pojedinačni iskazi su pregledani sa svakim učesnikom radi povratnih informacija i finalizacije.

Učešće srednjoškolaca u mirnim protestima u Srbiji

„Ovo je bila, ili bolje rečeno još uvek jeste, teška, ali neophodna borba za slobodu govora, slobodu izražavanja, borbu protiv korupcije i borbu za kontinuirano funkcionisanje institucija. Nikome nije bilo lako, svako od nas je na ovaj ili onaj način trpeo uvrede i torturu od strane vladajuće manjine. Svako od nas i dalje trpi ovu torturu, prolazi kroz redovan strah od institucija koje funkcionišu samo kada im to odgovara.

Mi kao srednjoškolci predstavljamo omladinu koja želi promene i za koju nastavljamo da se borimo. Za to nam je potrebno priznanje međunarodnog tela pravde, koje bi pomoglo u ovoj borbi.“ (Maturant, manje mesto)

„Prvi put smo dobili priliku da učestvujemo u nečemu važnom i da se naš glas čuje — da ne budemo samo posmatrači. To je bilo dobro iskustvo, ali i iscrpljujuće.. U našem slučaju najteže je bilo stalno objašnjavati zašto baš mi: „mali ste, zeleni ste, šta vi znate o tome kako

se vodi država, šta je opozicija...“ Zbog toga su neki od nas osetili pomalo i olakšanje kada smo odlučili da izađemo iz blokade — barem više nismo morali svima da se pravdamo.” (Učenica starijih razreda srednje škole, veći grad)

Blokade srednjih škola

Blokade srednjih škola, oblici učeničkog samo-organizovanja, inspirisane su primerom blokada univerziteta i organizovane su u znak podrške studentskim zahtevima. Neke srednje škole su imale i dodatne zahteve. Prve blokade su organizovane u većim gradovima, ali su se brzo proširile po celoj Srbiji, uključujući i manja mesta. To pokazuje opseg i jačinu protesta, ali ukazuje i na ulogu srednjoškolaca, koji su u nekim manjim mestima bili nosioci protesta.

„Blokada moje škole počela je u januaru 2025. kad su profesori obustavili nastavu. U martu su učenici preuzeli inicijativu, kad je pritisak na profesore bio veliki¹ – blokada je postala učenička, a profesori su postali podrška.

*U prvih nekoliko nedelja blokade bio sam **koordinator za bezbednost**, osećao sam se spremnim za tu ulogu. To je jako odgovorna pozicija, bio sam prva linija za razgovor sa direktorkom (koja nije podržala blokadu), policijom ... Osećao sam ličnu odgovornost za učenike cele škole.*

*Iako je **bilo pokušaja zastrašivanja** – dolazak policije, izazivanje konflikta i pritiska da prekinemo blokadu, pokazali smo ozbiljnost, solidarnost i hrabrost.*

***U maloj zajednici gde se svi poznaju, protest nije anonimna masa, već lična odluka sa stvarnim posledicama. Najveći strah među roditeljima bio je gubitak posla** – iako su mnogi podržavali proteste, branili su deci da učestvuju jer su preduzeća u mestu tesno povezana sa vladajućom strankom. Rizik od otkaza bio je stvaran i za neke se i ostvario – zbog sopstvenog učešća ili zbog toga što su njihova deca bila deo blokade. Zbog tog straha je i podrška od naših sugrađana – doktora, advokata, preduzetnika – koji su nam donosili hranu i druge potrepštine bila anonimna, kako se ne bi izlagali dodatnom riziku.*

Na plenumu smo otvoreno razgovarali o tim strahovima i rizicima i tražili načine da se nosimo s pritiscima. Neki učenici nisu osećali isti nivo straha – uglavnom deca preduzetnika, koja su bila materijalno obezbeđena i manje izložena odmazdi.²

Razlike među učenicima su postojale i u odnosu na druge stvari, ali su razgovori i plenumi pomogli da se razumeju različite pozicije i da se održi zajedništvo.” (Maturant, manje mesto)

*„Blokada naše škole, takođe u manjem mestu, bila je drugačija od svih ostalih u okolnim mestima, gde su profesori započeli obustavu nastave, a učenici su je preuzeli tek kasnije, u martu. Kod nas su učenici vodili blokadu od samog početka u januaru pa sve do početka aprila — bez prekida i **bez formalne podrške profesora**. Blokada je za mlađe učenike*

¹ Nakon sve intenzivnijih pretnji vlasti prosvetnim radnicima koji su obustavili nastavu u znak podrške studentskim zahtevima februarske plate (koje se isplaćuju u martu) ili nisu isplaćene ili su isplaćene samo delimično. Više informacija o tome [ovde](#) (Vreme, 2025a).

² Vremenom su zabeleženi sve intenzivniji napadi na male preduzetnike koji su otvoreno podržali proteste – jedan od najpoznatijih je Milomir Jaćimović, autoprevoznik, koji je besplatnim prevozom podržao studentske proteste pa trpeo pretnje i pritiske (više [ovde](#) (Vreme, 2025b)); sa pojačanjem represivnih mera, zabeleženi su i sve brojniji slučajevi razlupanih lokala, na primer, restorana i kafića u Valjevu u julu i avgustu (više [ovde](#) (Todorović, 2025c)).

završena u aprilu, ali su maturanti nastavili do maja. Profesori su ih molili da prestanu zbog toga što su im bile smanjene ili sasvim izostale plate.

Uz studentske zahteve, naš dodatni zahtev je bio da se profesorima isplate ukinute plate.

Profesori su se, u velikoj meri, povukli i ostali iza učenika. Doduše, dolazili su, donosili hranu i slično, ali nikada nisu zvanično izglasali blokadu. Najveći teret nosili su maturanti. Bili su pod ozbiljnim pritiskom – ponekad izloženi i brutalnom verbalnom nasilju, naročito od strane roditelja koji su bili protiv blokade i protesta uopšte. U tim trenucima, većina profesora se povukla. Samo dvoje ili troje ostali su uz maturante, spremni da ih podrže i stanu uz njih. Neki profesori su pretili maturantima da neće završiti školu zbog blokade škole. Bilo je dosta roditelja, uglavnom mlađih razreda, koji su bili protiv. Konflikti sa njima su bili sve veći i jači, naročito od marta.³ Često su sazivali svoj roditeljski parlament,⁴ gde su vređali srednjoškolce koji su učestvovali u blokadi. Govorili su da maturanti „ne daju deci da uče”, a neki su čak pretili fizičkim nasiljem. Vikali su i „Šta oni znaju! Oni su deca!” — ponavljajući reči koje su dolazile iz vrha vlasti, gde se tvrdilo da deca nemaju pravo da izraze svoje mišljenje ili čak i da su svojina države.

Osim plenuma bilo je i drugih blokadnih aktivnosti. Najponosnija sam na humanitarni bazar koji smo organizovali kao solidarnu akciju za 2 bolesna sugrađana, uključujući i jednu devojčicu. Ponosna sam zato što se jako puno sugrađana odazvalo.♥” (Učenica mlađih razreda srednje škole, manje mesto)

„Moja škola je poslednja ušla u blokadu u našem okruženju. Profesori kod nas nisu stupili u obustavu — za razliku od drugih škola, gde su najpre profesori pokrenuli inicijativu, pa su se učenici priključivali. Kod nas je sve krenulo od učenika. Nije bilo lako, ali smo se jako dobro organizovali... morali smo.

Od samog početka morali smo da dokazujemo pogotovo profesorima da ono što radimo ima smisla. **Da ne blokiramo školu zato da bismo ‘ležali kod kuće’, već da stojimo iza svojih zahteva i odluka.**

Većina roditelja u mom okruženju nas je podržavala. Najveća briga im je bila naša bezbednost na protestu zbog straha od dovedenih batinaša. Ali za neke moje vršnjake nedostatak roditeljske podrške je bio psihički iscrpljujuć. Morali su neprestano da objašnjavaju zašto baš mi srednjoškolci protestujemo i šta uopšte protestom možemo da postignemo. Starije generacije su često postavljale ta pitanja.

Blokada je išla postepeno: prvo su ušli maturanti, zatim treći razredi, pa drugi, pa prvi. Svaka godina/generacija je imala svoj proces, svoju odluku, svoj plenum. Svaka godina je zasebno odlučivala da li će ući u blokadu, ali smo imali i zajednički plenum svih generacija - cele škole.

Imali smo dobro razvijene mehanizme učestvovanja i pre,iskusne učenike koji su pomagali, i dokumente u kojima je svaki razred obrazlagao razloge za ulazak u blokadu.

Vodili smo spiskove i pazili da uvek više od 50% učenika bude prisutno na blokadi — to je bilo naše pravilo. Ako nas nema dovoljno, blokada se ne održava. I to smo ozbiljno shvatili.

³ Kada se i pritisak vlasti na nastavnike intenzivirao. Više informacija o tome [ovde](#) (Vreme, 2025a).

⁴ Misli se na savet roditelja koji svaka škola i lokalna samouprava treba da ima prema Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (članovi 120 i 121).

Učenički parlament je već i pre blokade dobro radio – bili smo dobro potkovani, za organizaciju, za debatu, za ostvarivanje ciljeva.

*Ono što je bilo najvažnije u blokadi naše škole nije bila samo organizacija, već duh naše škole. Naša škola je zahtevna, učenici su vredni, posvećeni i trud se kod nas zaista ceni. I zato je bilo važno da se taj trud vidi — **da se pokaže da blokada nije pasivna, već aktivna odluka i angažman.** Na primer, kada je trebalo da se očisti prostor za blokadu, prijavilo se toliko učenika da nije bilo dovoljno metli i četki, a ni posla za sve. Ta spremnost da se uključi i doprinese – to je ono što je iznelo blokadu naše škole.*

Naša spremnost da pokažemo i dokažemo da učenici ne beže od odgovornosti, već je preuzimaju. Da blokada nije bila odustajanje od škole, od obrazovanja, već oblik angažovanja.” (Učenica starijih razreda srednje škole, veći grad)

Značaj plenuma

Predvođeni maturantima, srednjoškolci su u svojim školama organizovali plenum – **otvorene skupštine za razmenu mišljenja o važnim pitanjima, donošenje kolektivnih odluka** i koordinaciju protestnih akcija.

*„Tokom naše blokade, organizovali smo se kroz plenum. To nam je bio **prvi susret sa direktnom demokratijom.** Razgovarali i dogovarali se oko bezbednosti – to nam je bilo najvažnije na početku, pa onda o drugim stvarima, hrani, higijeni, komunikaciji, medijima, a kasnije i zabavi. Tako smo formirali i radne grupe. Učili jedni od drugih, povezivali se sa drugim školama i univerzitetima, i prilagođavali pravila svom kontekstu.” (Maturant, manje mesto)*

*„Svaka godina je imala svoj proces, svoju odluku, svoj plenum. **Svaka godina je zasebno odlučivala da li će ući u blokadu, ali smo imali i zajednički plenum svih godina – cele škole. Svaka godina je imala zaseban dokument sa obrazloženim svojim razlozima za blokadu.** Za nas adolescente to je bio veliki iskorak, jer smo se borili sami. Na plenumima smo delili nove, proverene informacije i teme. Postojala je snažna želja da se sazna više i da se deluje s ciljem. Verujem da će profesori sada ozbiljnije uzeti nas i naše ideje. Ostaće nam i taj osećaj pripadanja, drugarstva i zajednice, i ponos kako smo to sve dobro sproveli.” (Učenica starijih razreda srednje škole, veći grad)*

Učešće učenika mlađih razreda u blokadi škole

*„Blokadu u našoj školi su vodili maturanti, učenici četvrte godine, dok su mlađi razredi učestvovali u aktivnostima uz saglasnost roditelja. Nisu bili deo radnih grupa ni glasali u plenumu jer smo želeli da ih zaštitimo od direktnog učešća, donošenja odluka, da smanjimo njihovu izloženost i rizik, posebno zbog policije. **Brinuli smo da bi mogli da nas optuže da manipulišemo mlađim učenicima.** Okruženje je bilo teško, pritisak i tenzije su rasle, što je dodatno otežavalo otvoreno učešće i podršku.” (Maturant, manje mesto)*

„Učenici iz mlađih razreda, uključujući i mene, aktivno su učestvovali u blokadi škole. Mogli smo da budemo prisutni svakog dana, ko je hteo – ja sam, na primer, bila tamo svakodnevno. Imali smo razne aktivnosti: od sređivanja škole i dvorišta, preko humanitarnih bazara, pa sve

do učešća na plenumima. Ja sam već ranije bila zainteresovana i aktivna u učeničkom parlamentu, koji kod mene u školi dobro funkcionisao i pre blokade i na nivou odeljenja i škole – učenici su se i pre pitali oko nekih odluka.

Za naše učešće nije bila potrebna saglasnost roditelja. Na plenumima smo mogli da učestvujemo, ali bez prava glasa. **Tako je odlučeno da bi se mlađi učenici zaštitili od formalne odgovornosti, jer je bilo dosta nesigurnosti i straha od konflikta.** Mnogi roditelji učenika iz mlađih razreda su bili aktivno protiv blokade.” (Učenica mlađih razreda srednje škole, manje mesto)

„Pristanak roditelja nije bio potreban za samo učešće u blokadi, ali jeste za sve mlađe od 18 za aktivnosti van škole tokom trajanja blokade. Na primer za minute ćutanja koje smo držali na ulici. Škola se time ogradila od odgovornosti, za slučaj da se nešto desi.

Prva godina je imala peh, stvarno mi ih je žao. Tek su krenuli u gimnaziju, sve im je novo — ne poznaju se dobro, nemaju iskustva, a profesori su ih baš uzeli „na zub“. Podržavali smo ih koliko smo mogli, jer dok smo mi stariji već imali oformljene školske parlamente i iskustvo u samoorganizovanju, oni su tek učili kako da se snađu.

Treća godina — mi — bili smo najbolji. Najunisonije smo glasali, brzo se dogovorili i držali se zajedno. Pomogli smo i drugoj godini da formuliše razloge za ulazak u blokadu, jer su se tu malo zaglavili i nije im išlo lako.

Maturanti su sve povukli. Nije im bilo lako. Na plenumima su često bili podeljeni „pola – pola“, često im je bilo komplikovano, a bili su i prvi na udaru profesora i pod pritiskom da im objašnjavaju odluke i postupke. A bila im je potrebna i pomoć oko priprema za maturu. Vodili su kampanju za glasanje na izborima – izbori jedan protestni zahtev. Cilj im je bio da učenici koji su nedavno napunili 18 godina budu bolje informisani i pripremljeni za prvi izlazak na izbore.” (Učenica starijih razreda srednje škole, veći grad)

Poruke nosilaca političke moći

Izjave nosilaca političke moći, koje su naglašavale da deca nemaju prava, ni kapaciteta, da su vlasništvo države i da im nije mesto u javnosti, deca i mlađi su doživeli kao ponižavajuće. Ove poruke, umesto da ih obeshrabre, motivisale su ih da se aktiviraju i pokažu da su zreli i sposobni da se zauzmu za sopstveni stav.

„Svi ti povici da deca nemaju prava i da su vlasništvo države od strane nosilaca vlasti bili su, baš naprotiv, pokretač – za mene lično, ali i za mnoge druge mlade. **Upravo takve izjave su nas motivisale da pokažemo da imamo svoj stav, da smo sposobni, da smo zreliji nego što predstavnici vlasti i protivnici našeg učešća pretpostavljaju.**

Ti povici su izazvali različite reakcije među roditeljima, a i ostalima oko nas. Neki roditelji su se baš razbesneli, vredale su ih te izjave o deci i njihovim pravima, dok su neki drugi roditelji te iste izjave koristili kao argument protiv našeg učešća u protestu.” (Učenica mlađih razreda srednje škole, manje mesto)

„Profesori to nisu koristili, nisu govorili „vi ste mali, nemate pojma i slično“, što je bilo ključno. **Takav stav je ponižavajući i za mlađe i za starije, a mi adolescenti, svesni da smo**

sve bliže punoletstvu, osećamo jaku potrebu da se naš glas čuje. Uskoro ćemo donositi lične odluke i preuzimati odgovornost, zato je važno da se pitamo i da naš doprinos bude uvažen. Mlađa deca takođe mogu da daju svoj input i mogu da doprinesu u skladu sa svojim sposobnostima, a svima nam je važno da imamo uticaj na procese odlučivanja.” (Učenica starijih razreda srednje škole, veći grad)

Lekcije iz blokade: Lični razvoj učenika

Uprkos snažnim napadima i kritikama da učenici tokom blokade ne stiču znanje, učenici su pronašli načine da nastave akademski razvoj, dok su istovremeno sticali ključne životne veštine. Kroz učešće u protestima, razvijali su moralne i etičke stavove, učili su javno izlaganje i argumentaciju, kao i suočavanje s konfliktima i pritiscima. To iskustvo ih je, kako sami ističu, oblikovalo i pripremilo za život na način koji nije moguće postići kroz klasično učenje.

„Često su se čuli napadi i kritike blokada škola zbog gubljenja znanja. To nije bilo tačno. U mojoj školi, tokom cele blokade, imali smo kabinet koji je bio otvoren za sve koji su želeli da uče – neki su se pripremali za prijemne ispite. U poslednje tri nedelje, na primer, organizovana je priprema uz podršku profesora.

*Ali najvažnije je da smo kroz učešće u blokadi stekli znanja i veštine koje se ne uče iz udžbenika. Izgradili smo moralne i etičke stavove, **prvi put iskusili kako demokratija funkcioniše** – kroz plenum, javno izlaganje mišljenja pred 50 i više ljudi, argumentaciju, suočavanje sa različitim stavovima. **Učili smo kako da se nosimo s konfliktima, strahovima, pritiscima i različitim interesima.** To je bilo pravo životno učenje.”* (Maturant, manje mesto)

„Maturanti su se pripremali za ispite, iako nismo imali posebno izdvojen prostor za to. Ipak, bilo je dovoljno mesta za sve koji su želeli da uče i spremaju se.

*Tokom blokade svi smo se razvijali – **ne samo akademski, već i lično. Učili smo empatiju, saradnju, timski rad, dogovor i kompromis.** To iskustvo nas je oblikovalo na poseban način - drugačiji od tipičnog učenja u školi.”* (Učenica mlađih razreda srednje škole, manje mesto)

Lekcije iz blokade: Osnaživanje škole

*„Osećaj pripadanja, drugarstva i zajednice, i ponos kako smo dobro sproveli blokadu škole. **Nadam se da će i nastavnici imati više poštovanja prema nama i našim idejama.** Često im se naše ideje čine nerealne, neostvarive, a blokadom smo pokazali šta je sve moguće.*

Videli smo kako naši predlozi utiču na nastavnike kad smo se vratili na nastavu posle blokade. Pošto je ostalo malo vremena za nadoknadu gradiva i zaključivanje ocena, mi smo na plenumima razradili i dali im konkretne predloge za sprovođenje ocenjivanja. Neki nastavnici su prihvatili naše ideje, dok su ih drugi primenjivali samo u početku, a kasnije se vratili svojim metodama.” (Učenica starijih razreda srednje škole, veći grad)

*„Naše angažovanje tokom blokade i plenuma će se, nadam se, **odraziti na naš položaj u školi u budućnosti.** Sad kad smo ponovo krenuli u školu, već smo mogli da vidimo da su neki nastavnici, oni koji podržavaju protest, bili veoma ponosni i zadovoljni kako smo preuzeli*

inicijativu i kako smo sve organizovali. Nastavnici koji ne podržavaju proteste bili su isti – nije se videla nikakva promena u njihovom odnosu prema nama.

Učenički parlament će možda moći da radi i bez dva odrasla koordinatora ili bi se njihova uloga mogla redefinisati – uskladiti sa iskustvom stečenom tokom blokade.” (Učenica mlađih razreda srednje škole, manje mesto)

Mirne demonstracije

Mirne demonstracije srednjoškolaca

Organizovani su manji, spontani i/ili organizovani protesti podrške, tokom kojih su srednjoškolci iskazivali međusobnu solidarnost. Ovi protesti su ohrabivali učesnike, ali su neki od učenika trpeli pretnje zbog učešća.

*„Tokom blokade srednjih škola, organizovali smo i dva odlaska do osnovne škole da ih podržimo. Dočekali su nas doktori, vaspitačice i drugi sugrađani — **izašli su da nas pozdrave i podrže, što je bilo izuzetno ohrabrujuće.**“ (Učenica druge godine srednje škole, manje mesto)*

„Bilo je manjih spontanih protesta podrške blokadama u drugim školama. Nekad smo se mi, redari, organizovali da pružimo podršku, pogotovo kad bi manji broj učenika blokirao neku školu. Ipak, nije svaka škola dobila jednaku podršku. Naša, recimo, nije. Podržale su nas dve ili tri druge gimnazije, iako smo bili izloženi najintenzivnijem nasilju. Možda je razlog to što smo bili udaljeni, ali to svakako nije opravdanje.

*Bilo je i većih organizovanih protesta srednjoškolaca, čak su nam dolazili vršnjaci iz drugih gradova. Na jednom od naših srednjoškolskih protesta imala sam priliku da govorim, da držim govor. **Nakon toga usledile su brojne negativne reakcije, uključujući koordinisane napade botova i simpatizera vladajuće stranke na društvenim mrežama.** Očigledno su me prepoznali, iako sam se zaštitila tamnim naočarima. Grozni komentari su bili deljeni, ne želim da se sećam i ponavljam. Ja tome čak i nisam pridavala toliko pažnje, jasno mi je bilo o čemu je reč, ali moji roditelji su se uplašili. Nisam izlazila 2 dana iz kuće za svaki slučaj. Ni kraj u kom živim nije baš najbezbedniji zbog ljudi koji žive tu i zbog prostorija vladajuće stranke koje su u mom komšiluku.“ (Maturantkinja 1, veći grad)*

Učestvovanje u mirnim studentskim i građanskim demonstracijama

Aktivnim učešćem u studentskim i građanskim protestima, srednjoškolci su preuzeli ulogu redara i obezbeđivali sigurnost učesnika. Učili su o tome kako da se organizuju i suočavaju sa pritiscima i napadima.

Srednjoškolci su aktivno učestvovali u studentskim i građanskim protestima, preuzimajući ulogu redara i obezbeđujući sigurnost učesnika. Ovo iskustvo im je omogućilo da steknu važne veštine, kao što su organizacija, prva pomoć i suočavanje sa teškim situacijama, uključujući i fizičke napade, nasilje i pritiske.

*„**Održan je i najveći protest u mom mestu ikada — bio je izuzetno lep i emotivan.** Bilo je i govornika iz drugih gradova, a među njima je bio jedan student koji je kasnije dugo bio u*

pritvoru (ne zbog učešća u našem protestu, već u vezi s jednim drugim događajem). **Ja sam tada bila redarka.** Studenti, organizatori protesta, došli su u školu radi dogovora — tražilo se više redara, a nije bila potrebna saglasnost roditelja. Sve je proteklo dobro: nije bilo većih incidenata, niti ikakve opasnosti.” (Učenica mlađih razreda srednje škole, manje mesto)

„Bila sam redarka na velikom protestu u Beogradu 15. marta. Srednjoškolci koji su tada bili zaduženi za redarsku ulogu bili su isključivo punoletni i oni koji su već imali iskustva na prethodnim protestima. **Iskustvo smo gradili od protesta do protesta – svaki je bio lekcija.**

Protest na tri mosta u Novom Sadu je bio izuzetno zahtevan i pravi test izdržljivosti. Bilo je mnogo ljudi, a prelazak preko mostova smo organizovali postepeno. Posle ponoći više nisam mogla da izdržim, a nekim redarima je pozlilo – fizički je bilo iscrpljujuće.

Pravila su bila jasna. Svako nasilje je naravno bilo zabranjeno. U slučaju napada provokatora (SNS batinaša), trebalo je samo da vičemo kako bi ostali redari tu u blizini primetili i kako bi избегli direktan sukob. Neki redari su bili medicinski obučeni, a ja sam na primer imala sertifikat iz osnovne prve pomoći – što se pokazalo kao veoma korisno.

Pešaćila sam do Beograda sa svojim vršnjacima zbog protesta 15. marta. Bilo je iscrpljujuće, ali u svoj toj tami, to je zaista bio jedan od najlepših trenutaka. Kada smo posle dva dana stigli u Beograd, dočekali su nas i neki naši prijatelji i poznanici koji su tog dana stigli kolima. **Sećam se samo da smo plakali i vrištali od sreće što smo uspeli.**

U Beogradu 15. marta je protiv građane koji su bili na protestu upotrebljen zvučni top. U momentu kada je bio aktiviran bila sam na Slaviji. Nisam bila u centru tih dešavanja, ali sam i dalje čula zujanje u ušima zbog topa. Prvi instinkt nam je bio da bežimo, pa smo to i uradili, ali svakako je bilo prestrašno iskustvo.⁵” (Maturantkinja 1, veći grad)

Rastuća represija

Dok su mnogi srednjoškolci naročito u početku stekli pozitivna iskustva, osećaj osnaženosti, zajedništva i pripadništva, represija je vremenom eskalirala. Pored verbalnih napada, pretnji i nasilja od strane organizovanih grupa, mladi su se suočavali sa policijskim progonom i proizvoljnim privođenjima, što je dovelo do osećaja nesigurnosti i straha, i povlačenja iz protesta.

„Protesti su za mene bili predivna iskustva. Imala sam sreće – nisam se našla u situacijama nasilja. Sretala sam divne ljude, otvorene i spremne da se podele mišljenja. Stekla sam hiljadu novih prijatelja. **Kroz sve te proteste i susrete vidiš koliko je ta mladost sposobna, hrabra i puna energije.**

Koliko se ja sećam, na plenumima nismo mnogo razgovarali o bezbednosti tokom protesta. Kada se protesti organizuju preko škole, redari su bili zaduženi da nas „čuvaju” i reaguju u slučaju bilo kakve opasnosti. Njihova prisutnost nam je ulivala sigurnost i omogućila da se fokusiramo na ono zbog čega smo tu – zajedništvo, poruku i promenu.” (Učenica starijih razreda srednje škole, veće mesto)

⁵ Za više informacija o protestu 15. marta u Beogradu i upotrebi zvučnog topa, vidi zajedničku komunikaciju specijalnih izvestiteljki upućenu Vladi Srbije u aprilu i javno objavljenu u junu 2025: [ovde](#). (Special Rapporteurs, 2025).

Sa druge strane, mnogi srednjoškolci su bili izloženi i verbalnom i fizičkom nasilju, uključujući i napade provokatora (organizovanih grupa nasilnika/batinaša) i policije i za vreme i nakon mirnih demonstracija.

Dok su u nekim mestima srednjoškolci imali zaštitu policije u toku svakodnevnih minuta ćutanja (pomena) za stradale u padu nadstrešnice, drugi svedoče o ozbiljnim incidentima već prilikom prvih okupljanja srednjoškolaca, još u novembru 2024. godine, upravo za vreme simbolične akcije ćutanja i to od strane organizovanih grupa nasilnika (batinaša, provokatora), a nekad i od strane školske i lokalne uprave direktno.

*„Veća grupa učenika naše škole i to većinom prvog i trećeg razreda bili su **izloženi verbalnim napadima, uvredama i pretnjama fizičkim nasiljem, uključujući i od strane lokalnih funkcionera i organizovanih grupa batinaša**. Čak su i podsticali jednog vozača da vozilom proba da prođe među okupljene!? Sve to je izazvalo strah pa čak i paniku među prisutnima, kao što rekoh, najviše je bilo đaka iz mlađih razreda... Nismo ni mogli dalje na nastavu tog dana. A neki učenici su se kasnije vratili u školu jer su se osećali nebezbedno, nakon što su čuli da ih pomenute grupe traže po gradu – kako su i pretili tokom same akcije ćutanja.*

U saradnji sa profesorima smo pozvali policiju, koja je došla, ali nakon kratkog kontakta sa nasilnicima, oni su promenili lokaciju. Nismo se osećali bezbedno ni te večeri ni dugo posle toga. Zbog straha, nekoliko učenika je tokom narednog meseca organizovano prevoženo do škole i nazad kako bi im se obezbedila sigurnost. Ali nastavili smo sa protestnim akcijama. I batinaši su nastavili sa zastrašivanjem. Ista grupa nasilnika, nekoliko nedelja posle, ispalila je eksplozivne naprave u dvorište škole, dok smo mi učenici bili tu.

***Zvaničnu žalbu smo podneli krajem januara 2025. Međutim, tužilaštvo je odbacilo slučaj u maju bez odgovarajuće istrage i bez obrazloženja koje bi ukazivalo na ozbiljno razmatranje prijave.** Od tada smo podneli žalbu. U međuvremenu smo prepoznali neke od nasilnika/batinaša u ‘ćacilendu’ a neki od njih su me prepali jer su me pozvali po imenu u kafiću. Ne samo da smo bili u strahu, nego smo se osećali potpuno nezaštićeno od strane policije i ostalih institucija.*

S obzirom da su se provokacije nastavile, a profesori morali da prestanu sa obustavom nastave mi učenici smo organizovali blokadu škole da na taj način probamo da se zaštitimo.” (Maturantkinja 1, veći grad)

Reakcija vlasti na proteste srednjoškolaca je od samog početka bila izrazito negativna. „*Vlast ignoriše srednjoškolce u protestu, zanemaruje ih i pravi se kao da ne postoje, kao da se ništa ne dešava, a kada reaguje – reaguje lažima.*” (Maturantkinja 3, veće mesto)

Osim negiranja prava i sposobnosti da se uključe u protest, i pokušaja da zaustavi srednjoškolce indirektno – preko pritisaka na roditelje, nastavnike i direktore škola, **Vlada Republike Srbije naredila je prevremeni završetak školskog semestra u decembru 2024,** kako bi zaustavila širenje protesta, navodeći kao razlog zdravstvene i bezbednosne probleme usled tekućih protesta i štrajkova. Nastava je naglo obustavljena 23. decembra, bez odgovarajućeg pravnog osnova, transparentnosti ili komunikacije sa školama, roditeljima i učenicima (Stefanovic et al., 2025). **Nastavnici i direktori koji su otvoreno podržali**

studentske zahteve suočavaju se sa sve intenzivnijom politički motivisanom represijom. Nakon talasa ukidanja plata u martu ove godine, sada su suočeni sa organizovanom odmazdom u vidu krivičnih prijava, disciplinskih postupaka, otkaza i smenama. Iako mnogi slučajevi ostaju neprijavljeni, podaci sindikata i stručnih udruženja sakupljeni u izveštaju objavljenom u septembru govore da je preko 100 zaposlenih već dobilo otkaz ili im nije produžen ugovor, dok je više od 110 disciplinskih postupaka pokrenuto u srednjim i osnovnim školama u brojnim gradovima (Građanske inicijative, 2025).

Učešće policije na protestima postaje sve učestalije, ali umesto da obezbedi sigurnost, sve više doprinosi atmosferi straha. **Vlasti su u više navrata koristile policiju za vršenje pritiska na mlade demonstrante**, uključujući neopravdano prikupljanje ličnih podataka, nadzor i pozive na ispitivanje. (Stefanovic et al., 2025) Od juna 2025. godine zabeležena je eskalacija represivnih mera, potvrđena i od strane UN Specijalnih izvestiteljki – uključujući prekomerno prisustvo policije, upotrebu policajaca u civilu i proizvoljna pritvaranja, čak i srednjoškolaca. (Shaheed et al., 2025, Mreža organizacija za decu Srbije [MODS], 2025a) Brutalna upotreba sile nad mirnim demonstrantima uključujući i decu i mlade kulminirala je u avgustu (Saopštenje organizacija, 2025b).

„Reakcija na proteste postaje sve nasilnija, ima više provokatora i policija i hapsi i udara ... Strašno je. Pratio sam šta se dešavalo u Valjevu i drugim gradovima. I u mom mestu je bio protest pre neki dan. Bilo je napeto. Bilo je mnogo više policije. Policija dolazi iz drugih gradova, a videli smo i grupe ljudi isto obučениh sa crnim kačketima koji su ulazili tu u jednu zgradu u blizini protesta, videli smo kako stavljaju policijske šlemove na glavu, pripremaju se...

Dva poznanika, takođe srednjoškolci, bili su na protestu u Beogradu pre neki dan. Policija ih je tukla, uhvatili su ih i gurnuli u kombije, tukli su ih i tako pretučene ostavili na ulici preteći da ne smeju ni hitnu pomoć da zovu ... oni su uplašeni i njihovi roditelji. Plaše se da tuže policiju. Ne veruju u rad institucija i plaše se odmazde.” (Maturant, manje mesto)

“Situacija na protestima se zaoštrava svuda po Srbiji, tako i kod nas. Bio je veći protest pre neki dan i u mom mestu, bilo je napeto. Policije je više i odmah su rekli, ne izlazite na ulicu, ko stane na raskrsnicu biće odmah priveden, pisaćemo prijavu ... nije jasno za šta, ali pretnja je ozbiljna. Dok su pre bili tu da nas zaštite, sad nije jasno, nekako je njihovo prisustvo zastrašujuće ... pogotovo kad vidimo šta se dešava u drugim gradovima.” (Učenica mlađih razreda srednje škole, manje mesto)

*„Reakcija vlasti, ne samo na učešće srednjoškolaca već i celokupan protest, je jednom rečju nepravedna. Protestovanje i blokiranje je naše pravo po Ustavu. **Ovo što trenutno radi policija je protiv zakona.** Način na koji se policija ponaša je nesrazmeran onome kako se ponašaju demonstranti (suzdržano). Po ustavu je dužnost policije da štiti svoj narod dok mirno protestuje, ne da ga tuče. Vlast navodi policiju da krši zakon.*

***Mislim da smo trenutno svi pod rizikom da nas neopravdano privede policija dok mirnim putem izražavamo nezadovoljstvo.** Takođe postoji rizik od većih ili manjih telesnih povreda ukoliko neko odluči da se zaleti automobilom na grupu demonstranata, ili ukoliko policajac odluči, opet neopravdano, da nas tuče.”* (Maturantkinja 2, veći grad)

Medijska blokada i marginalizacija

Tokom protesta, mediji sa nacionalnom frekvencijom su ignorisali ili lažno izveštavali o protestima i blokadama, predstavljajući ih kao „teroristički napad na Srbiju“. **Zbog medijske blokade, učenici su pokrenuli sopstvene platforme na društvenim mrežama**, kako bi sami delili informacije i preneli svoju stranu priče.

„Režimski mediji koji rade za Vladu Srbije aktivno pokušavaju da sruše sve što je postignuto za 8 meseci naše zajedničke borbe, ali takođe postoje mediji koji nas podržavaju i prenose tačne informacije.“ (Maturantkinja 1, veći grad)

„S obzirom da u Srbiji sloboda medija ne postoji i sve je korumpirano, mediji sa nacionalnom frekvencijom ili ne izveštavaju o protestima ili lažu o protestima. Novinari sa N1 i Nove S su prijateljski nastrojeni i od starta su uz studente i izveštavaju svaki naš korak. Vlast tretira i predstavlja proteste kao „teroristički napad na Srbiju“ i laže o blokadama raskrsnica i ulica čim im se ukaže prilika da progovore.“ (Maturantkinja 2, veći grad)

„Jedna nezavisna medijska kuća iz našeg mesta je izveštavala samo o protestima, ali ne i o blokadi škole. Verovatno nisu smatrali da je blokada dovoljno važna, ili možda nisu smeli da o tome izveštavaju. Mi smo pokrenuli sopstveni Instagram nalog, gde smo redovno objavljivali informacije i saopštenja – kako bismo sami ispričali svoju priču svojim rečima. Televizije sa nacionalnom frekvencijom nisu izveštavale korektno ni o protestima, a još manje i gore o blokadama škola, a mnogi naši sugrađani imaju pristup informacijama samo tim putem.“ (Učenica mlađih razreda srednje škole, manje mesto)

Deca i mladi branitelji ljudskih prava

Prema Konvenciji o pravima deteta (KPD), svaka osoba mlađa od 18 godina smatra se detetom i uživa punu pravnu zaštitu. To obuhvata i sve srednjoškolce mlađe od 18 godina, koji su u Srbiji, svojim aktivizmom, uključivanjem u miran protest, delovali kao deca i mladi branitelji ljudskih prava. Status branitelja zasniva se na njihovim delima, a ne na imenu/nazivu. Ovaj koncept je u skladu sa Deklaracijom Ujedinjenih nacija o braniteljima ljudskih prava (DHRD, 1998), koja razjašnjava postojeća prava i olakšava njihovu primenu u praksi za sve branitelje, uključujući i decu, posebno u kontekstu građanskih i političkih prava dece.

Pregled prava dece i mladih branitelja baziran je na vodiču koji je razvila Laura Lundy (2020) u saradnji sa organizacijom Child Rights Connect, a koji je nastao kao produbljivanje teme „Zaštita i osnaživanje dece branitelja ljudskih prava“ sa Dana opšte diskusije (DGD) koji je Komitet Ujedinjenih nacija za prava deteta (UNCRC, 2018) održao 2018. godine. Vodič razjašnjava prava dece koja deluju kao branitelji ljudskih prava i nudi smernice o tome kako ta prava mogu da budu ostvarena i zaštićena. Može mu se pristupiti preko ovog [linka](#).

Prava dece i mladih branitelja i obaveze države	Povrede prava deteta u kontekstu tekućeg mirnog protesta
Iako i dalje postoji otpor prema ideji da deca samostalno poseduju prava, KPD im to garantuje, naglašavajući obavezu države da omogući učešće i uvaži glas dece (član 12). Države moraju aktivno tražiti i ozbiljno razmatrati mišljenja dece kako bi ih osnažile i uključile u procese donošenja odluka uključujući i na nivou nacionalnih politika i zakona. KPD takodje obavezuje države da preduzmu aktivne mere (ne samo da se uzdrže od ometanja) kako bi omogućile deci da efektivno uživaju svoja građanska i politička prava na:	Državni organi ne samo da ne traže aktivno mišljenja dece i mladih o ključnim društvenim događajima, već ih sistematski ignorišu i aktivno učutkavaju. Izjave sa vrha vlasti koje osporavaju dečija prava i sposobnosti, što je u direktnoj suprotnosti sa KPD, doprinose marginalizaciji dece uopšte, ali stigmatizaciji i povećanom riziku od nasilja prema deci i mladima učesnicima u protestu. Atmosfera straha i autocenzure dodatno je osnažena kada protivnici školskih blokada ponavljaju narative vlasti i direktno napadaju srednjoškolce. Poruke i reakcije nosilaca moći učvrstile su društvene norme koje obeshrabruju angažman mladih. To je, u nekim sredinama, dovelo do isključivanja mlađih srednjoškolaca iz procesa kolektivnog odlučivanja, iako su aktivno učestvovali na plenumima i doprinosili formiranju mišljenja, kako kolektivnog, tako i ličnog.

Sloboda izražavanja (KPD 13, DHRD 6, 7 i 14)	
Deca imaju pravo da traže, primaju i prenose informacije o ljudskim pravima. Države su dužne da im omoguće slobodan i lak pristup informacijama (uključujući i onlajn), razvijaju njihovo kritičko mišljenje i obezbede sigurno okruženje za takve aktivnosti.	Iako su srednjoškolci na različite načine učestvovali i doprinosili mirnom građanskom protestu, npr. organizovali blokade, plenuma, proteste, govorili javno, obezbeđivali demonstrante kao redari itd. mnogi su ili bili u strahu ili i kažnjeni kroz društvene i institucionalne mehanizme zastrašivanja. Neobjektivno izveštavanje, posebno na nacionalnim televizijama, narušava i pravo na informisanje i slobodu izražavanja. Nazivanje protesta „terorističkim napadima“ stvara neprijateljsko okruženje koje dodatno obeshrabruje učešće dece i mladih u javnom životu, ali i povećava stigmatizaciju učesnika u protestu.
Sloboda misli (KPD 14, DHRD 6, 7)	
Više od pukog neometanja, poput nekažnjavanja mladih branitelja, države moraju aktivno omogućiti deci da slobodno formiraju i izražavaju svoja uverenja o ljudskim pravima. Za razumevanje i ostvarivanje ovog prava relevantan je i član 5 KPD prema kom je država dužna da omogući roditeljima/porodicama da usmeravaju i savetuju decu u vezi sa njihovim pravima, u skladu sa rastućim razvojnim sposobnostima dece.	Brojnim srednjoškolcima, posebno maturantima, prećeno je akademskim sankcijama, uključujući i onemogućavanjem završetka školovanja. Umesto osnaživanja, roditeljima zaposlenim u državnim preduzećima, a kasnije i u manjim privatnim firmama, prećeno je gubitkom radnog mesta, profesionalnog položaja, imovine, čime se dodatno vršio pritisak na porodice da obeshrabre učešće mladih. Neka deca tako ostala bez adekvatne podrške roditelja, što je dovelo do dodatne psihološke iscrpljenosti i osećaja izolacije i nemoći.
Udruživanje i mirno okupljanje (KPD 15, DHRD 5 i 12)	
Ovo pravo je ključno za mlade braniocce, jer im pomaže da nadoknade nedostatak političke moći i zastupljenosti u tradicionalnim strukturama. Države su dužne da preduzmu pozitivne korake, poput edukacije u školama i aktivne zaštite učesnika okupljanja od nasilja, uz dodatne mere zaštite za decu.	Dokumentovani su brojni slučajevi verbalnih napada, pretnji fizičkim napadima uključujući i od strane zaposlenih u školama ili opštinama, ali i prebijanja i nezakonitog pritvaranja srednjoškolaca tokom mirnih demonstracija, što predstavlja ozbiljno kršenje prava na fizički i psihički integritet. Upotreba soničnog topa i eksplozivnih naprava protiv dece i mladih demonstranata direktno krši pravo na sigurno i mirno okupljanje.

Privatnost i zaštitu ugleda (KPD 16)	
Države moraju ne samo da se uzdrže od narušavanja privatnosti i ugleda dece, već i da aktivno sprečavaju nedržavne aktere, uključujući medije, da to čine. To podrazumeva uvođenje obuke za medijske profesionalce i usvajanje kodeksa ponašanja, kao i zakonsko obavezivanje medija, uključujući društvene mreže, da štite decu branitelje od napada.	Zabeležen je primer koordiniranog napada na društvenim mrežama (uvredljive komentare botova i simpatizera vlasti) na učenicu posle njenog govora na protestu. Dokumentovan je slučaj učenice koju su nasilnici javno identifikovani po imenu, što je izazvalo je strah i osećaj nesigurnosti pogotovo s obzirom na neadekvatnu institucionalnu zaštitu u prethodnim sličnim situacijama (što ukazuje na toleranciju nasilja i represije nad decom)
Pristup medijima (KPD 17, DHRD 6 i 7)	
Iako se često tumači kao zaštitno pravo, ono ipak naglašava pozitivnu funkciju medija, a pogotovo u kombinaciji sa članovima 6, 7. i 14. Deklaracije o braniteljima ljudskih prava, jasno je da ovo pravo obuhvata pristup informacijama o ljudskim pravima i njihovoj primeni/ostvarivanju na nacionalnom nivou.	Neobjektivno izveštavanje, posebno na nacionalnim televizijama, narušava i pravo na informisanje i slobodu izražavanja. Nazivanje protesta „terorističkim napadima“ stvara neprijateljsko okruženje koje dodatno obeshrabruje učešće dece i mladih u javnom životu, ali i povećava stigmatizaciju učesnika u protestu.
Zaštita od nasilja (KPD 19, DHRD 12(2), 9(1,5))	
Ovaj član postavlja decu kao nosioce prava i obavezuje države da preduzmu preventivne mere protiv svih oblika nasilja, uključujući i fizičko. Odredba pruža širu zaštitu mladim braniocima nego odraslima. Vodič UNICEF-a (Wernham, 2023) o postupanju policije na okupljanjima u kojima učestvuju deca sadrži konkretne smernice u vezi sa ovim aspektom: link.	Srednjoškolci učesnici protesta su bili izloženi verbalnim pretnjama, pokušajima fizičkog zastrašivanja (npr. vozilo usmereno ka skupu), ali i fizičkom nasilju – eksplozivnim napravama bačenim u školsko dvorište i brutalnoj policijskoj intervenciji. Policija nije uvek obezbeđivala adekvatnu zaštitu učenika, njeno prisustvo je doprinosilo zastrašivanja, a što je protest duže trajao to je policija bila nasilnija. Retke prijave nasilja (zbog nepoverenja u rad institucija i direktnog zastrašivanja) su ignorisane od strane nadležnih institucija. Zabeležen je slučaj u kome je tužilaštvo odbacilo žalbu bez obrazloženja, što ukazuje na institucionalnu nebrigu i odsustvo efikasnog pravnog leka (effective remedy), u suprotnosti sa međunarodnim standardima ljudskih prava. Profesori su maturantima pretili akademskim

	sankcijama, dok su roditelji i nastavnici trpeli rizik gubitka posla zbog podrške protestima, što se za neke i ostvarilo, ukazuje na sistemsku kolektivnu odmazdu. Anonimna podrška građana i strah od „dovedenih batinaša“ odslikavaju atmosferu straha i represije u javnom prostoru.
Zaštita od eksploatacije (KPD 36, DHRD 10)	
Ovaj član garantuje deci pravo da budu zaštićena od manipulacije odraslih i organizacija koje ih mogu iskoristiti za ostvarivanje sopstvenih ciljeva. Iako se optužbe za manipulaciju često koriste za diskreditaciju mladih aktivista, države su dužne da osiguraju da njihovo učešće bude informisano i dobrovoljno. Važno je istaći da dobrovoljnost ima širok spektar; čak i ako deca nisu inicijatori protesta ili pokreta, mogu biti dobro informisana i imati lični, kritički stav prema ciljevima za koje se bore.	Državni organi su koristili optužbe o manipulaciji kako bi diskreditovali decu i mlade učesnike protesta. To je očigledno s obzirom na to da nisu preduzete nikakve mere zaštite. Naprotiv. Umesto konkretne podrške ili zaštite, srednjoškolci su bili ‘pozvani da se povuku iz protesta’; omalovažavanjem njihovih stavova i akcija/dela, negiranjem i kršenjem njihovih prava, kako je ovde dokumentovano. Pojačavanje represivnih mera izlagalo je decu i mlade učesnike u protestu (ali i posmatrače) dodatnom riziku i nasilju.
Zabrana mučenja/torture (KPD član 37)	
Odredba se mora tumačiti na način usmeren ka detetu. Vršnjačko nasilje ili seksualno zlostavljanje mogu se smatrati mučenjem, što obavezuje države da preduzmu snažne korektivne mere.	Dokumentovani su i slučajevi prebijanja i nezakonitog pritvaranja učenika, što predstavlja ozbiljno kršenje prava na fizički i psihički integritet i oblik nečovečnog postupanja.
Rehabilitacija (KPD član 39)	
Države su dužne da pruže neposrednu pomoć i dugoročnu rehabilitaciju deci koja su doživela nasilje ili zlostavljanje, uključujući i mlade braniocce. Podrška mora biti usmerena na jačanje zdravlja, samopoštovanja i dostojanstva dece i mladih.	

Pravo na obrazovanje i prava u obrazovanju (KPD članovi 28 i 29; DHRD 15)

Države su dužne da obezbede obrazovanje o, kroz i za ljudska prava, sa posebnim fokusom na prava deteta u skladu sa Deklaracijom UN o obrazovanju i obuci u oblasti ljudskih prava (2011) ([ovde](#)) a u cilju:

- osposobljavanja dece da ostvaruju svoja prava, razumeju vladavinu prava i nauče kako da traže pravnu zaštitu u slučaju kršenja ljudskih prava u školi i van nje;
- osnaživanja dece *znanjem, veštinama i vrednostima* potrebnim za aktivno učešće u društvu i zaštitu prava.

Aktivnosti usmerene ka odbrani ljudskih prava su prepoznate i preporučene kao dragocen oblik obrazovanja – ne prepreka, već način da se ljudska prava uče, žive i štite.

Školska kultura, koju oblikuju direktori i upravna tela, treba da poštuje ljudska prava svih – uključujući pravo nastavnika i učenika da deluju kao branitelji ljudskih prava. To se mora odražavati u školskim politikama i praksama, posebno u oblastima discipline, zaštite dece kao i njihove participacije na nivou škole.

Decu treba uključiti u razvoj i sprovođenje školske politike koja može da omogući ili ometa njihovu sposobnost da deluju kao branitelji ljudskih prava.

Posebno je važno obezbediti da škole i nastavnici ne krše građanska i politička prava dece kada ona deluju kao branitelji prava – uključujući pravo na izražavanje, udruživanje i mirno okupljanje. Da bi se to obezbedilo, obrazovni zakoni i politike moraju jasno usmeravati škole kako da postupaju u skladu sa ljudskim pravima kada deca deluju kao branitelji dečjih prava.

Nacionalne institucije za ljudska prava (tj. zaštitnik građana) treba da deci obezbede pristupačne informacije o njihovim pravima i o tome kako mogu da deluju kao branitelji ljudska prava.

Nagla obustava nastave kako bi se sprečilo širenje protesta, ugrozilo je i pravo dece na obrazovanje i prava na slobodu izražavanja, udruživanja i mirnog okupljanja. Odluka je doneta netransparentno, bez komunikacije s učenicima i roditeljima.

Rizik i gubitak posla za nastavnike i direktore koji podržavaju proteste ukazuje na kolektivnu odmazdu, koja onemogućava školama da promovišu ljudska prava i zaštite učenike od represije pri javnom izražavanju stavova.

Pritisak na direktore i nastavnike da obustave proteste i spreče učešće srednjoškolaca predstavlja oblik indirektnog kršenja prava učenika na slobodu izražavanja i mirno okupljanje, kao i prava na obrazovanje o, kroz i za ljudska prava. Time su brojni učenici ostali bez adekvatne podrške i izloženi dodatnim rizicima u školskom okruženju.

Verbalno nasilje, stigmatizacija, diskriminacija, pretnje akademskim sankcijama od strane nekih nastavnika i direktora dodatno je ugrozila i psihološku i fizičku sigurnost i bezbednost dece u školama (pravo na obrazovanje u sigurnom okruženju) i obeshrabrila njihovo učešće u protestu.

Tvrdnje da mirni protest, a naročito blokade škola „ugrožavaju znanje i pravo na obrazovanje“ zanemaruju obrazovne vrednosti koje učenici promovišu – demokratsko učenje, kritičko mišljenje, argumentaciju i empatiju i dr. – ukazuju na sistemsko/institucionalno nerazumevanje obaveza obrazovnog sistema i potencijalnu stigmatizaciju srednjoškolaca učesnika u blokadama i mirnim demonstracijama.

Učenici su bili primorani da se neprekidno pravdaju da protesti nisu „bežanje iz škole“ takođe ukazuju na potencijalno institucionalno nerazumevanje.

Neadekvatna reakcija nadležnih institucija na protestne zahteve, dovela je do toga da blokade nekih škola traju čitav semestar. Tokom tog perioda, mnogi učenici su

	izgubili značajan deo nastave, a nadoknada je bila organizovana u izuzetno kratkom roku, bez odgovarajuće pedagoške i psihosocijalne podrške. Početak nove školske godine obeležen je smenama direktora, promenama školskih odbora, otpuštanjem nastavnika u srednjim školama širom zemlje.
--	---

Preporuke

- Izgraditi okruženje koje omogućava ostvarivanje prava na slobodu izražavanja, udruživanja i mirnog okupljanja, uz istovremenu zaštitu branitelja ljudskih prava, uključujući i decu branitelje, od nasilja i zastrašivanja zbog korišćenja tih prava.
- Uvažavajući pozitivan, važan i legitiman doprinos koji deca i mladi branitelji ljudskih prava daju promociji ljudskih prava, kao i njihove specifične potrebe i prava, obezbediti bezbedno i podsticajno okruženje za njihove inicijative – kako u digitalnom prostoru, tako i van njega, uključujući i zaštitu od svih negativnih posledica (zastrašivanje, uskraćivanje slobode, nasilje svake vrste, odmazdu itd).
- Obezbedi da sva deca u školama, kroz obavezni nacionalni kurikulum, dobiju obrazovanje o, kroz i za ljudska prava, sa posebnim fokusom na prava deteta u skladu sa Deklaracijom UN o obrazovanju i obuci u oblasti ljudskih prava ([ovde](#)) kako bi ojačala decu i mlade u ostvarivanju svojih prava, i kako da traže pravnu zaštitu u slučaju kršenja ljudskih prava u školi i van nje.
- Uspostaviti i jačati mehanizme učešća dece i mladih u donošenju odluka na svim nivoima, od škole pa nadalje preko lokalne zajednice do nacionalnog nivoa bez diskriminacije. Iskustvo dece i njihova perspektiva je od izuzetne važnosti prilikom donošenja odluka koje se tiču njih, posebno u pogledu bezbednosti u različitim okruženjima i procesima. U skladu sa tim, neophodno je uključiti decu i mlade u definisanje mehanizama i protokola koji moraju da obezbede bezbednost dece tokom ostvarivanja prava na izražavanje mišljenja i slobode okupljanja.
- Obezbediti da deca branitelji ljudskih prava budu osnažena da procene rizike i imaju pristup višestrukim bezbednim mehanizmima po meri deteta, u školi ali i drugim ustanovama za zaštitu dece, kako bi mogli da prijave kršenja svojih prava i dobiju odgovarajuću podršku i zaštitu.

Literatura

Građanske inicijative. (2025, 11. septembar). *Represija u prosveti: Talas otkaza, smena i disciplinskih postupaka*. <https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2025/09/Represija-u-prosveti.pdf>

Lundy, L. (2020). *The rights of child human rights defenders: Implementation guide*. Child Rights Connect. <https://childrightsconnect.org/wp-content/uploads/2020/12/final-implementation-guide-the-rights-of-child-human-rights-defenders-forweb.pdf>

Mreža organizacija za decu Srbije (MODS). (2025a, 2. jul). *Reagovanje Mreže organizacija za decu Srbije (MODS) povodom represije nad maloletnicima i upotrebe sile prema deci* [Saopštenje za javnost]. <https://zadecu.org/reagovanje-mreze-organizacija-za-decu-srbije-mods-povodom-represije-nad-maloletnicima-i-upotrebe-sile-prema-deci/>

Saopštenje organizacija civilnog društva povodom hapšenja dece tokom protesta. (2025b, 16. avgust). [Saopštenje za javnost]. Mreža organizacija za decu Srbije (MODS). <https://zadecu.org/saopstenje-organizacija-civilnog-drustva-povodom-hapsenja-dece-tokom-protesta/>

Shaheed, F., Xanthaki, A., Khan, I., Romero, G., Lawlor, M., Katrougalos, G., & Saul, B. (2025, 4. avgust). *Serbia must halt crackdown on student movement, uphold human rights and academic freedom: UN experts* [Saopštenje za štampu]. OHCHR. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2025/08/serbia-must-halt-crackdown-student-movement-uphold-human-rights-and-academic>

Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association; Special Rapporteur on the right to education; Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression; Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health; Special Rapporteur on the situation of human rights defenders; & Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. (2025, 2. april). *Joint communication AL SRB 2/2025 to the Government of Serbia regarding the alleged use of sonic weapons and other restrictive measures against students and professors* [Komunikacija Vladi]. OHCHR. https://drive.google.com/file/d/14Q3r61SwGFvc-SkTYD_CQXIzP0qjFRbO/view

Stefanović, S., Džuverović, M., & Frick, S. (2025). *Child Human Rights Defenders in Serbia's Civic Protests: Risks and Rights Violations Faced by High School Students in Peaceful Protests* (November 2024 – April 2025). Network of Organizations for Children of Serbia MODS. <https://zadecu.org/wp-content/uploads/2025/06/Child-Human-Rights-Defenders-in-Serbias-Civic-Protests.pdf>

Teixeira, C. (2024, mart). *Youth, protests and the polycrisis*. UNICEF Innocenti – Global office of Research and Foresight. <https://www.unicef.org/innocenti/media/7761/file/UNICEF-Innocenti-Youth-Protests-and-Polycrisis-2024.pdf>

Todorović, D. (2025c, 15. avgust). Valjevo: Neviđena brutalnost batinaša i policije. *Vreme*. <https://vreme.com/vesti/valjevo-nevidjena-brutalnost-batinasa-i-policije/>

United Nations Committee on the Rights of the Child. (2018). *Day of General Discussion (DGD) 2018: Protecting and Empowering Children as Human Rights Defenders*, Report. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2018/crc_dgd_2018_outcomereport_en.pdf

United Nations General Assembly. (1998). *Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms*, A/RES/53/144. <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-human-rights-defenders/declaration-human-rights-defenders>

United Nations General Assembly. (2011). *United Nations Declaration on Human Rights Education and Training*. <https://www.ohchr.org/en/resources/educators/human-rights-education-training/11-united-nations-declaration-human-rights-education-and-training-2011>

United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

Vreme. (2025a, 21. mart). Drugi deo plate nastavnika: Prilika za iskupljenje države. *Vreme*. <https://vreme.com/drustvo/drugi-deo-plate-nastavnika-prilika-za-iskupljenje-drzave/>

Vreme. (2025b, 4. jul). Policijsko zadržavanje za Milomira Jaćimovića: Tereti se za dva krivična dela. *Vreme*. <https://vreme.com/drustvo/policijsko-zadrzavanje-za-milomira-jacimovica-tereti-se-za-dva-krivicna-dela/#:~:text=Milomir%20ja%C4%87imovi%C4%87%20je%20autoprevoznik%20iz,pre%20s kupa%20u%20Beogradu%2028>.

Wernham, M. (2023, avgust). *Free and safe to protest: Policing assemblies involving children*. UNICEF. <https://www.unicef.org/media/144876/file/%20Free%20and%20safe%20to%20protest%20:%20Policing%20assemblies%20involving%20children%20.pdf#page=7.06>

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja [ZOSOV]. *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 88/2017, 27/2018, 10/2019, 6/2020, 129/2021, 92/2023, 19/2025.

